

Знайти країну амазонок (уривок)

Наталія Довгопол

Увага! Ви читаєте уривок (ознайомчий фрагмент твору). Купуйте повну книжку [на сайті видавництва Віват](#)

Частина перша

І дуб проростає із зерна

Матей

Солодкий запах нічної фіалки заливав сад. П'яний і духмяний, він мов нашіптував: "Це літо буде вічним, воно нескінченне й прекрасне, як і все ваше життя. Життя, що лише починається. Життя, що належить тільки вам".

Зграйка підлітків перестрибнула через мур, лякаючи припнутого пса, бентежачи коней у стайнях і челядь у дерев'яних прибудовах. Дворові гайдуки позводили шаблі, та враз із поклоном їх опустили.

Іронічні посмішки, атласні жупани, гвоздикові камізели з іранського шовку, зухвалі очі. Із галасом хлопчики обігнули кам'яницю, затарабанили в шибки. Гамселили, аж доки повітря стрясли прокльони і з вікна другого поверху вистромила голова старої няньки. Сонна тітка Доротея запинала хустку, готова висипати на зайд увесь арсенал своєї лайки. Ті лише сміялися. Тітка Доротея була їм не указ. Ніхто їм був не указ.

Високі двері відчинилися, і з них не вибіг — вилетів розкошланий юнак, розчісуючи п'ятірнею рудувате волосся й на ходу застібаючи гудзики небесно-синього жупана.

— Господи, на все Твоя воля, але зроби щось із цими поганцями! — гукнула навздогін хлопцям Доротея. — Для порядних людей у дворі існує хвіртка!

— І ми неодмінно нею скористаємося, — відповів рудань. Він пустив повітряний поцілунок і схилився в галантному поклоні. — Коли станемо порядними!

Сміх, схожий на гелґотіння гусей, покотився двором. Хлопці вишкірили зуби, і собі підморгуючи старенькій.

— Шістнадцять літ, а розуму як нема, то й коваль не вкує! Матею, от скажи на милість, ти правда такий дурний чи придурюєшся? — усе ще бурчала нянька, радше для так-годиться. — І чого вас там по закордонах учать?

Та юнак більше не зважав. Спинився лиш на мить, щоб скуйовдити пса, що припав до його ніг і заскавчав, ніби й собі просячись на забаву.

— Я теж скучив, Геркулесе! Але хіба можна пропускати таку ніч? — Юнак почухав собаку за вухом, злегка пригортаючи до себе його рябу голову. — Хтось із нас має лишитися вдома й охороняти тітку Доротею!

Та гмикнула. Гмикнули гайдуки, конюхи, кухарки й покоївки: невидимі очі, що

спостерігали з кожного закутка розкішного маєтку.

— Матею, доста вже телячих ласок! Гайда! — гукнули товариші, відмикаючи зсередини важкі, оббиті залізом ворота. — Скоро почнеться!

— Та йду я, йду!

Той, кого назвали Матеєм, розгорнув плечі. Звів підборіддя, торкнувся високого коміра, що утруднював дихання, і ступив на бруківку вулиці.

— На Гору! — закричали хлопці.

— На Гору! — повторила луна, відбиваючись від мурованих стін.

— На Гору! — повторив Матей, прибираючи хвацького вигляду.

Хлопці бігли сутінковою дорогою, освітленою смолоскипами, людною, щільно забудованою кам'яницями, що тулилися одна до одної. Бач, кожен голодранець хотів оселитися в місті — обнесеному валами, захищеному від татар і сусідів-шляхтичів, що сміли зазіхнути на Замкове.

Хай би хто викупив себе в пана чи заробив зайвий таляр — усі сунулися в місто, намагалися звести бодай мазанку під його муром. Вони наймалися на роботу в одну з численних його майстерень, ішли за ламаний шеляг служити прачками й чорноробами, прагнули омріяної свободи, яке обіцяло місто. І в цьому пориванні забували, що правлять ним гроші та титули і що справжня свобода могла бути лише в обраних, захищених "золотими вольностями", у жилах яких текла не водиця, а справжня шляхтянська кров. Того вечора, овіяного левкоєм, жасмином і цвітом шипшини, усім належало про це згадати.

Добродійки поважного віку мало не попадали на землю, збиті з ніг вихором.

— Рятуйте! Грабіжники! — жахнулася одна, притискаючи прив'язаний до пояса гаманець.

— Якби ж то, — понуро відповіла інша. — Гірше.

Чорнильні плями рясніли на святковій спідниці жінки, вишитий фартух був безнадійно зіпсований. А десь попереду Матей із друзями вже збивали з ніг чергових перехожих, кидалися під копита коням і завертали підводи.

— Невже на них нема управи? — запитала вирлоока дівчина з золотою косою, часто-часто кліпаючи віями.

— Ти, певно, новенька в місті, — відповів їй дід, що завбачливо відступив убік.

Він притулився до побіленої церкви, відбувшись меншим лихом: замість чорнил довелося обтрушувати припорошені рукави.

— Цих паненят один чорт угамує. І той намучиться. Знаєш, хто їхні батьки? — І він багатозначно повів сивою бровою.

Вирлоока похитала головою, чіпляючись очима за рівні спини хлопців, їхні широкі плечі, перев'язані шовковими поясами стани.

— Але ж гарні!.. — не втрималася вона, нарешті видихаючи.

— Г-гарні, — прошкварчало за спиною. — Щоб їх підняло та й гепнуло, тих красенів! Нагородив Бог небожем... Та вони там усі одне одного варті!

Пишно вбрана жінка проїхала повз них у відкритому дормезі й зникла за рогом. Дід

осміхнувся у вус і невесело похитав головою.

Місто говорило, обговорювало, гнівалося й лаялося, а хлопці все бігли вперед і вперед, заливаючись сміхом і святкуючи свою теплу літню ніч.

Матей теж чув ті пересуди за спиною, але яка йому була різниця? Щасливий, окрилений, він знову був удома. Попри нього бігли, розхлюпуючи розбавлені водою чорнила, його товариші, друзі дитинства. Ось худорляві й високі близнюки Серденки, молодші сини каштеляна. Шкоду вони зазвичай робили поодиночі, а потім мінялися місцями, щоб заплутати, кого ж таки слід покарати. Ось статний Василько Терлицький, любов усіх панночок, холодний і незворушний, негласний ватажок їхньої хлопчачої ватаги. До всього, ще й син магната-землевласника, що міг зрівнятися статками із самим князем Замковецьким. А ось і Себастьян, Матеїв найліпший друг, живчик і пройда. Син бурмістра, він ніколи не виконував завдання до ладу, зате знаходив десятки способів, щоб утекти від домашнього вчителя й побігти на болото стріляти качок.

Звернувши з головної вулиці, друзі пірнули в подвір'я за частоколом. Широкі ворота у формі перевернутого півмісяця скрипнули й відчинилися. Двір цей віднедавна стояв покинутим, господарі поїхали на прощу до Києва, але молоді паничі вже давно не відрізняли свого від чужого. Усе в цьому місті належало їм.

Умостившись на порослій лишайником призьбі, Себастьян дістав із хованки згорнуті плащі-киреї з темного сукна, а за ними — маски. Хлопці зареготали, затуляючи одне одному роти, і проворно розподілили між собою шмаття. Ті машкари виглядали огидно та страшно — із вираченими очима, перекошені. Покриті білою емаллю, у світлі повного місяця вони видавалися мордами потойбічних потвор.

— Де ви їх дістали? — пирснув Матей, крутячи химерну маску в руках.

— Замовив у одного приятеля, — підморгнув котрийсь із близнюків. Матей досі не навчився їх розрізняти.

— А що, у вас, у святому місті Кельні, таких немає?

Юнак закотив очі. Спогади про німецьке заслання завдавали йому сорому, наганяли нудьгу. Саме заслання, бо як інакше він міг назвати десять місяців навчання в ненависній йому школі, де заправляли монахи? Школі, куди запроторив його батько.

Матею все давалося легко, аж надто легко. І двері в доросле життя були навстіж відчинені, варто було лише ступити крок. Тільки крок цей відлунював болем. Матей волів годинами лежати в бур'янах і дивитися, як міняють свої обриси хмари, аніж учити осоружне право, закон Божий чи, куди гірше, розв'язувати задачі з арифметики. "Нудьга!" — у голос казав хлопець. Але щось усередині нашіптувало: "Я не стану таким, як він. Ані його тінню, ані його подобою".

— Давай сюди свою маску! — гаркнув Матей. Гучніше, ніж належало.

— Ото наш Матей звик командувати! Монахи там, либонь, навколішки падали від самого його голосу, — засміявся Василько.

— Та вони в мене як шовкові ходили! Бувало, "Pater noster"¹ забували, коли мене бачили!

Матей випростав спину й поспішив прикритися маскою. За нею дуже зручно ховати брехню.

Місяць здіймався дедалі вище. Ряджені друзі дивилися одне на одного, насилу стримуючи регіт. У темряві вони мали дуже лячний вигляд, ніби душі померлих, що прийшли з того боку ріки, де розкинувся старий цвинтар.

Зачекавши, доки потік людей підніметься змієподібною дорогою до замку й коли на Горі запалять святкові вогні, п'ятеро золотих хлопчиків щільніше напнули каптури. Не забули набожно перехреститися перед надбрамною церквою та чкурнули на широкий замковий майдан.

Зойки людей перервали пісні музикантів. "Примари" розсипалися по всьому майдану, наскакуючи на старих людей і щипаючи за сідниці дівчат. Репет прокотився луною — верещали панянки та жінки в літах, а підмайстер напідпитку й зовсім повалився з ніг.

— Нечиста сила!

— Цур тебе!

— Свят, свят, свят!

Жахливі обличчя виринали й зникали, маневруючи посеред натовпу, насолоджуючись кожним криком, кожнісіньким наляканим вигуком.

Але хлопцям того було мало. Матею того було мало. Його переповнювало по вінця — це раптове відчуття свободи. Безкарності солодкої ночі, такого давно забутого щастя.

Матей підтягнувся на руках, і вже за кілька ударів серця примара в плащі та масці майнула галереєю замку. Тут, у тіні колони, тіснилися незнайомі люди в барвистих строях. Розпихавши їх ліктями, хлопець перехилився через поруччя, підставляючи світлу місяця страшну машкару з викривленим ротом і ґулею на лобі. З-під плаща він дістав дещо цікавіше за чорнила. Наповнений телячою кров'ю міхур полетів додолю й розбився об бруківку, лишивши на ошатних святкових строях містян криваво-червоні бризки.

Люди заверещали ще дужче. Матей тріумфував. Збирався вже чкурнути геть, аж почув голос, холодний і безсторонній.

— Самі жуки в голові. І цибулеве лушпиння.

Хлопцеві мимоволі здалося, що то його стара нянька — от-от ще й про коваля заведе. Бо хто ще смів говорити з ним у такій манері?

Навпроти Матея, узявши руки в боки, стояла дівчина. Висока, жилава, а обличчя мов намальоване. На плечах її лежала темно-синя фєрезія з широкими рукавами й золотими петлями, голову вінчала тіара, і Матей уже не знав, чи це запрошена скоморошка, чи сама польська королівна заговорила до нього. Пів світу проїхав, а таких зроду не бачив.

— Чого захолов? — знову озвалася дівчина, злегка підіймаючи його маску, зазираючи під неї й діловито повертаючи на місце. — Біжи. Жовніри-бо вже кинулися вас ловити. Теж мені, нечисть болотяна.

Галереєю справді бігли вартові, що нарешті отямилися й кинулися переймати бешкетників. Матей усміхнувся дівчині, не одразу розуміючи, що його усмішки під машкарою не видно, зістрибнув униз і побіг до товаришів. Його ряджені друзі вже ховалися в потаємній ніші між костелом і замковою стіною. Привиди мають зникати так само швидко, як і з'являтися.

Юнаки поскидали плащі й маски. Прикидали їх гіллякою із самотнього дерева й засохлим мохом, а тоді чемненько попрямували крізь натовп — просто до своїх почесних місць на підбитих оксамитом дерев'яних кріслах.

— Це вони. Це були вони, — перешіптуючись, тицали на хлопців пальцями містiani, про всяк випадок тримаючи другу руку на калитах із грошима.

Юнаки на те всміхалися, зиркали зверхньо, по-павичому розпушували уявні хвости. Чорнила? Маски, теляча кров? Вони шляхтичі! Цим холопам довго доведеться доводити, та зрештою на чий бік стане суд?

— Сподіваюсь, є Бог на небі і покарає... цих... — Скрипучий голос з-за спини Матея завів був та урвався.

Рука старої лежала на серці. Юнак згадав, як пробігав повз неї в масці і як стрімко обернувся, щоб дужче налякати.

Бабця закотила очі.

— Лікаря! — гукнув хтось.

— Ходімо звідси, — потягнув Матея за рукав Себастьян.

— Ти бачив? Їй серце стало...

— Та все з нею буде добре, — завірив товариш. — Вона ж, як та кульбабка, від кожного вітерця хилиться. Знаєш-бо, старі люди люблять увагу, та й по всьому!

— Цікаво, скільки їй років?..

— Матею! — почувся інший голос, молодий і жвавий.

Той голос умить перервав думки — невчасні й похмурі. Здавалося, промінь сонця прорізав нічну темінь, а серце закалатало швидше.

Навпроти постала Агата, одна з тих дівчат, на яких задивлялися всі нежонаті парубки. Її густі темні коси були заплетені в химерну зачіску, перевиті посрібленими стрічками, на шиї рясніли хрестики й коралове намисто, підкреслюючи барву губ і щік.

— Агато, — тут таки виструнчився хлопець. — Давно не бачилися, — ляпнув перше, що спало на думку.

Колись Матей волочився за нею, переймався, що його волосся надто руде, а плечі надто похилі. А нині дівчина сама до нього заговорила?

— А ти підріс за рік, — усмішка розтягнулася на її гарненькому личку. — Заходь якось провідати батька. Він буде радий тебе бачити...

Таке невинне запрошення з її вуст набуло зовсім іншого значення. І хоча її батько, шляхтич із давнього роду Шептицьких, уже кілька років був прикований до ліжка, хіба дурень міг подумати, що тої миті Агата думала про батька. Її вії злетіли й легко опустилися, кидаючи тінь на зашарілі щоки.

Перш ніж Матей устиг оговтатися, Агата зникла слідом за своєю гувернанткою. А

за кілька хвилин уже інша юнка сіпала його за рукав. Він був жаданим, він міг обирати — і від тої думки груди розпирало повітрям, а з обличчя не сходила дурнувата усмішка.

Дійшовши нарешті до крісла, Матей зловив недобрий погляд свого батька — міського війта й другої після князя особи в Замковому. Ну і нехай. А що він зробить? Всипле батогом? Знову зашле його до чорта на роги? Усе одно не бачити Матею ні спадку, ні війтівської посади, що негласно передавалася від батька до сина. Він був третім і наймолодшим — невдала копія, неслухняна глина. Нехай собі батько супиться. От-от візьметься порівнювати зі старшими братами. А най спершу пан поважний війт, голова суддівської ради, доведе, що під маскою був його син. Чи ж посміє? Матей удав, ніби не помічає погляду, сідаючи на місце поруч із друзями.

На кріслах довкола високого помосту, обрамленого малиновими стягами князя Андрія Назарійовича Замковецького, сиділи тільки почесні гості: магнати, ксьондзи, райці з ратуші. Посполитий люд укупі з ремісниками, торговцями й селянами з-за мурів, переминаючись, стояв довкола у своїх найкращих строях. Іноземні купці, які не мали титулів, але могли собі дозволити золототкані герм'яки з підбитими горностаєм рукавами, погордо трималися осторонь, ніби підкреслюючи свою значущість у цьому місті. Їхні дружини виблискували рубіновими сережками й італійськими шовками, а дочки на виданні кидали довгі погляди в бік шляхтичів.

Нарешті Матей, змужнілий на рік, із легким пушком на підборідді, повернувся у власний світ. Тут він почувався рибою у воді, кривим шляхтичем, золотим хлопчиком, із яким усі хотіли завести дружбу.

Ось воно — відчуття, за яким Матей сумував усі довгих десять місяців. Непереможності, всевладності. Щастя. Майже щастя.

Матей вдоволено скопив губи й перевів погляд на музикантів. Ті заграли урочисту мелодію, сповіщаючи про початок дійства. Щупленький студент виголосив панегірика на честь поважного князя й молодої княгині, яка святкувала своє дев'ятнадцятиліття.

Князь Андрій Назарійович, посивілий чоловік років п'ятдесяти, із черевцем і, як підозрював Матей, прихованою під шапкою зализиною, тримав під руку кругленьку княгиню, що от-от мала розродитися первістком. Її світлість Меланія чемно потуплювала очі, як і належало пані її становища, але Матей помітив іскорки, що ховалися за напівстуленими повіками. Вона могла вдавати що завгодно, але око Матея вловило те, що було приховане за скромністю й покірністю долі.

"Ця своє візьме, — подумав він. — Зубами вгризатиметься, а не віддасть".

Над баштами замку спалахнули феєрверки, освітлюючи сірі шпилі та червонокам'яні стіни. Музики заграли ще гучніше, ніби змагаючись із гарматами. Недарма ж запросили цілий музичний цех.

Князь сів у високе різьблене крісло на помості, княгиня вмостилася праворуч від нього. Тінь прошмигнула за князівською сім'єю, ховаючись за важкими завісами. Насмішка майнула на обличчях близнюків, Себастьян закотив очі, а Василько лише покосився на Матея й перевів задумливий погляд на затінені обриси дівчини. Катря —

князівна Катаржина-Беата Замковецька — була лише на кілька років молодшою за свою мачуху. Але, на відміну від розкішної пухкої Меланії, не могла похизуватися красою. Смикана, нескладна, непомітна врешті-решт, дівчина слугувала мішенню для глузування. Щоправда, лише в ті рідкісні часи, коли про неї справді згадували. Матей із легкістю уявив дівчину міллю, яка літає під стелею, сиплючи сивим пилом зі своїх коротких крил. У місті її так і називали — Князівна Міль.

Вона стояла віддалік, у самому кутку помосту, біля урочистої сторожі зі стягами й алебардами. Сторожко визирала з-за голландських фалюндишевих² завіс, неспроможна визначитися з власним місцем. Її кучеряве пшеничне волосся, заплетене у дві коси, стирчало на всі боки, не тримаючись купи, брови та вії були такі світлі, що на блідому обличчі їх навіть не було помітно. Коштовна сукня висіла на ній мішком з-під буряків, а рукава були такі довгі, що затуляли кисті.

— А що, батько її так і не випускає за стіни замку? — гмикнув Матей.

— Та де. Береже, мов коштовний скарб для нареченого, — засміявся Себастьян.

Хлопці дружно заіржали, що навколишнє панство аж цикнуло на них.

— Дивно, що вона взагалі носа висунула, — раптом сказав Василько. — Наче когось виглядає.

Промову почав князь. Говорив про довгоочікуваного спадкоємця, про чарівну молоду дружину та нову прекрасну родину. Разом із Меланією вони здійняли келихи вина, запрошуючи на поміст артистів.

Матей пожвавішав. Поміж напівпрозорих шовків і закосичених квітів він намагався розгледіти мальоване личко незнайомки з галереї. Дівчини, кращої навіть за Агату. І річ була не лише в гарненьких щічках чи темних очіцях, а й у голосі, поставі. У тому, як вона з ним говорила, як торкнулася його маски. Як попередила про небезпеку.

Але видивлявся він марно, його красуня на поміст не виходила.

Скоморохи повели танець, складний і карколомний. Дівчата перекручувались через голову та високо підкидали посріблені кинджали. Хлопці ставали одне одному на плечі, вигравали на скрипці та дуді, плескали в долоні й ходили на довгих палях.

Катря так і товклася у своєму кутку. Здавалося, вона не знала, куди подітися від сотень очей. Підійти до батька чи залишитися на місці? Чи, може, одразу провалитися під землю? "Для неї то був би не найгірший вибір", — подумав Матей.

— Найпотворніша наречена в місті, — не вгавав один із близнюків, тицяючи в князівну пальцем.

— І найзаможніша.

— І найтитулованіша.

Матей вигнув губи в посмішці.

— Я би краще жаб їв, ніж таку заміж узяв, — сказав він, відкидаючи назад неслухняного чуба.

Його очі знову блищали юнацьким шалом. Здавалося, ті десять місяців заслання сталися не з ним. Здавалося, він завжди був у цьому місті — гордим лицарем і шибайголовою, своїм серед найзухваліших розбишак, війтовим сином і багатцем,

красунчиком і перекотиполем.

— Що ти сказав? Ану повтори, — раптом озвався Василько.

Його обличчя не змінило холодного відстороненого виразу, але в очах блиснуло щось лукаве. Зле.

— Про жаб? — повернув голову Матей. — Чи про найліпшу у світі наречену?

Василько посміхнувся. І від того усміху Матееві мороз пішов поза шкірою.

— Бачу, ти ще не знаєш. Ви всі ще не знаєте!

— Кажі вже, не тягни! — штурхонував Себастьян.

— Князь віддає свою дочку заміж.

— Овва! Та не може бути!

— Ще й як може! П'ятнадцять їй ще того року вийшло — цілком собі повнолітня.

— Ну то й що?

— Князь грав із друзями в карти й підняв ну ду-уже високу ставку. Він програв Катрю. Програв власну дочку *карти*! — зненацька засміявся панич.

— Який у нас чудовий князь, як легко він розв'язав таку непросто задачу! — підхопили інші. — Напевно, ніхто не хотів її брати, навіть із князівським титулом і возом грошей у придане!

— То хто ж цей щасливчик? — зачовгав на стільці Себастьян, передчуваючи новий привід для насмішок.

— Ви що, *справді* не знаєте? — Очі Василька стали вузькими. — Князь віддає дочку за нашого Матея!

— Бреши більше! — щосили стукнув його по нозі Себастьян.

— Пхе, самі скоро дізнаєтеся. — Василько зиркнув на Матеевого батька. — Це сталося вчора ввечері, на гостині в князя Замковецького. Мій тато обговорювали це з мамою, от я і підслухав.

— Оце так новина! — зареготали близнюки.

Себастьян не втримався й теж засміявся.

— Годі тобі, підтримай! Гарний-бо жарт! — Він обійняв Матея за плече.

— А що, як це не жарт? — Обличчя юнака зблідло, очі розчервонілися.

— Та ну, справді! Яким треба бути батьком, щоб грати на власну доньку!

— Яким треба бути батьком, щоб грати на власного сина, — чужим голосом сказав Матей, відводячи від Катрі сповнений огиди погляд.

Матей

Тінь під вербичкою зменшувалась, коли сонце підіймалося в зеніт. Річкова прохолода теж зникла, на зміну їй приходила задуха, що пахла медом і розігрітими травами.

У тій тіні горілиць лежав Матей, підклавши під голову обидві руки. Він не помічав ані спеки, ані мурашок, що вподобали його босі ноги та все шукали нагоди заповзти йому в холоші.

Сюди мало хто вчашав. Казали, що в цій місцині водиться нечиста сила: водяники на дно людей затачують, лоскочуть русалки. І саме тому на цій леваді, під покровом

забобонів, було добре ховатися від сторонніх очей. Тут, під покрученими вербами, що розрослись між лугом і водою, зачаїлася улюблена схованка Матея — тут він завжди почувався добре. Але цього разу ні верболози, ні п'янки трави не могли розвіяти його сум. Матею з голови не йшла вчорашня розмова з батьком.

— А чого ти чекав? — grimнув тато, коли дісталися додому. — Скільки я грошей на тебе спустив! І все для чого? Щоб тебе вигнали з найкращого німецького університету?

— Я вчився в єзуїтській школі... — спробував заперечити син. — До університету мене не взяли...

— Бронеслав служить у варшавському магістраті, Томек цьогоріч отримує професорське звання в Острозькій академії, навіть усі твої двоюрідні сестри повиходили заміж, приносячи добру славу й дохід родині. А ти? Мамин пестунчик! — Пан Олександр Вітковець сплюнув, міряючи кроками простору світлицю.

Матей із надією поглянув був на тітку Доротею, що виховувала його замість матері, але тут-таки знітився, соромлячись свого пориву.

Він добре пам'ятав маму, хоча йому й семи не було, як вона пішла в монастир. Пам'ятав, як вона тихо стояла край вікна, висотуючи нитки зі своєї хустки. Як швидко старіла, одне за одним народжуючи неживих дітей. Навіть у такому малому віці Матей відчував її самотність, помічав синці на зап'ястях, засохлу на губі кров. І він винив матір. Винив щоразу, як згадував її обійми. Чому вона не почекала, доки він виросте? Чому не просила помочі у своїх старших? Чому залишила його наодинці з батьком?

Матей зціпив зуби. Йому було так шкода маму, так шкода себе й своєї юності, що сльози самі накопилися на очі. Добре, що в кімнаті було темно: пан Вітковець не пробачив би йому тих сліз.

— Ви жените мене, батьку, щоб повернути свої інвестиції?

— Бач, слів набрався! Інвестиції! — Шляхтич ще раз сплюнув і розтер плювок по барвистій мозаїці підлоги. — Щоб ти в німців був такий розумний, як у своїй хаті! Гроші за тебе повернути хочу, усе що вклав — до битого шеляга.

— Чому вона?.. — побілілими вустами, ледь стримуючись, щоб не рознести на друзки всі коштовні вази в кімнаті, спитав Матей. — Це могла бути хто завгодно. Ержбета, Ганка... навіть багачка Агата залюбки пішла б за мене. Чому ця юродива, батьку?

Той не відповів. Та Матей уже знав відповідь. Його знову карали. І цього разу не засланням в сувору єзуїтську школу за тридев'ять земель, а гіршою з усіх можливих доль.

— Де-юре доведеться чекати твого повноліття. Але де-факто все вже вирішено. І я не дозволю тобі оскаржувати мою волю!

Сонце било надто яскраво. Матей заплющив очі, намагаючись забути.

— Та щоб тебе! — Руда мурашка боляче вкусила під коліно.

Не встиг Матей підвестися, щоб ляснути себе по нозі, як безпородна шавка налетіла на нього з писклявим гавкотом.

Чорна, із тонким білим писком і надірваним вухом, вона шкірилася на юнака, то

підбігаючи, то відскакуючи.

— Ану пішла звідси! — Як був, босий, Матей схопив чобіт, готовий кинути його в собаку, що от-от би й відшматувала кус штанини.

— Не займай її! Хіба не бачиш — вона злякалася! — почувся тонкий дівчачий голос.

— Це вона злякалася? — Матей повернувся, і щелепа його поповзла донизу.

Тої миті сум'яття вистачило шавці, щоб добряче вчепитися в його литку.

— Ай, заberi свою сучку, доки я її не прибив! — заволав хлопець, погрожуючи кулаком.

— Жулько, до мене! Та облиш уже, облиш! — Раптова гостя підхопила невгамовну собаку на руки.

Матей помітив, як вайлуvато вона рухалася, неоковирно, мало не випускаючи з рук своє щеня. Помітив мляві баранці її волосся, хворобливо-блідy шкіру, всіяну нездоровими висипами, прозорі, ледь зеленуваті очі, згорблену поставу й худючі, мов у смерті, впалі щоки. І цю пишну, кольору стиглої вишні сукню, із гофрованим білим комірцем під саме горло, так недоречно вдягнену на заміську прогулянку.

Він ненавидів Князівну Міль. Тієї миті він ненавидів її понад усе на світі.

— Куди зібралася? — кинув він навздогін дівчині, яка любісінько собі прямувала далі береговою стежкою.

Нога боліла від укусу дрібних собачих зубів, і це ще більше розлютило Матея. Та як сміє вона поводитися так зухвало? Чи ж бодай підозрює, хто стоїть перед нею?

— Я знаю тебе. Ти Катря, — бовкнув те, що перше спало на думку, Матей.

Треба було якось її затримати. Боже, як було би просто: звернути їй зараз шию, скинути у воду — і ніхто ніколи не дізнається... Та що там! Нікому навіть діла до того не буде!

— І що? — зупинилась вона, зиркаючи на юнака через плече.

— А не боїшся гуляти сама, княжа дочко?

— Я не сама, — кивнула на Жулька дівчина.

Матей підступив ближче. Він вправно володів шаблею, та й у кулачному бою був не останнім серед хлопців. Батько брав його на полювання, і він не раз підстрелював куріпок із далекої відстані. "Це мало бути легко, як поладнати з курчам", — подумав він.

Аж раптом уява намалювала перед ним бідолашну облізлу курку, яку тітка Доротея несла до липового пенька. Той пень у дворі, обрубок колоди, скільки Матей себе пам'ятав, був багрянний від крові. Тітка Доротея заносила сокиру. Бах! Курка помирала не одразу. Навіть без голови її тіло ще смикалося. Ця картина — моторошна, дика — часто ввижалася Матею в снах. Що ж він за слимак такий — лицар, воїн, шляхтич, — якщо й на смерть курчати дивитися спокійно не може?

Він ступив іще крок. Це просто — штовхнути її в річку, а далі вона й сама потоне. Місце тут було каламутне, непевне, вода глибока. Недарма ж про нечисту силу говорили — от на неї все й скинути можна.

Матей ухопив дівчину за ліву руку, прикриту довгим цупким рукавом. Полотняна

торба впала на стежку, гепавчи й приминаючи придорожні ромашки. Почувши справжню небезпеку, Жулька завбачливо припинила, озирнувшись навколо. Куди не глянь, було безлюдно: лише трави та заплави. Де-не-де височіли скирти ще свіжого сіна, ген-ген розкинулось передмістя, а за ним і міські мури.

Катря не пручалася. Мов билинка, вона похитнулася, мало не звалюючись із ніг. Але втрималася. Як же здивувався Матей, коли вона не кричала, не плакала, а, подивившись просто йому в вічі, сказала:

— Кидай мене у воду. Не бійся, ніхто ніколи не дізнається.

Матея ніби снігом присипало. Рука затремтіла, хватка ослабла. Вона що, його думки читає? Чи просто це аж так очевидно?

— Ну ж бо. Я не вмію плавати.

Вона помовчала, чекаючи на відповідь, але Матей був зовсім збитий з пантелику.

— З вигляду ти просто марнославний шляхтич. — Катря шарпнула поглядом по його батистовій сорочці. — Але якщо ти розбійник, то знай: клямри на чоботях срібні. Як продаси, не спускай усе одразу, там чимало вийде.

Матей нарешті відпустив її руку, із напором відштовхнувшись від себе. Та так сильно, що дівчина спіткнулася, повалилася на спину й тихенько зойкнула.

— Що в торбі?

Юнак закопив губи й босою ногою штурхонув полотняний згорток.

— Вона так важко падала на землю, немов ти каменюк туди наклала.

Навіщо Матей повів далі цю розмову? Навіщо взагалі став її, дурепу таку, слухати?

— Книжки.

— Книжки?

— А ти глухий?

Її голос був писклявий. Дівчина відводила очі, хоч і говорила на диво сміливо. Матей скривився, дивлячись, як важко вона перевалилася на бік і з яким зусиллям відірвалася від землі, плутаючись в оксамиті сукні. Йому, що знав усі паркани та дахи Замкового, щодня вчився фехтування й верхової їзди, така незграбність видавалася звичайною собі ледачістю.

— То як, не вбиватимеш? — Нарешті вона підвела очі. — Тоді я піду. І зроби мені ласку як твоїй князівні: не кажи нікому, що мене бачив.

— Гм, куди це ти зібралася?

— А це вже не твій клопіт.

Катря підняла важку торбу й закинула її через плече, що здавалося, от-от зламається від такої поклажі. Йде — то нехай собі йде. Навіть краще, руки бруднити не доведеться. Усе одно гріх на душу брати не хотілося, радше так, злість зігнати.

Вона пішла, і Жулька пошкандибала за нею. Така ж крива й недолуга, як її господаря.

Та коли дівчина вийшла на сонце і проміння підсвітило її ліву руку, на безіменному пальці Матей побачив каблучку. Ту саму каблучку, що носила його матір.

Це вже занадто, навіть для пана Вітковця! Та як він міг — засватати йому найгіршу

у світі наречену, так ще й потайки віддати їй мамину реліквію?!

— Зажди! Я з тобою, — викрикнув Матей, наспіх взуваючи чоботи-сап'янці. Цього він аж ніяк не міг полишити просто так.

Брови дівчини поповзли догори, але вона нічого не сказала. Розвернулася й продовжила свій шлях, мружачись від сліпучого сонця.

Катря

Стежка, що звивалася понад річкою, вела все далі й далі на північ, віддаляючи подорожніх від шпилів і міських кам'яниць. Соковито-зелені лугові трави шелестіли на легкому вітерці, просто під ноги стрибали цвіркуни, а небо здавалося безмежним, як ніколи.

Іншим разом Катря замилювалася би тим небом, помальованим білими мазками хмар, але зараз її очі дивилися лише вперед, губи стулилися в тонку лінію, а дихати вона й узагалі забувала, час від часу, отямлюючись і наповнюючи легені гарячим пізньочервневим повітрям.

Князівна не бачила Матея, але відчувала його спиною. Вона щосили намагалася про нього не думати. Не думати. Не думати... Усе, що зараз важило, — це дорога. І Катря йшла.

Лише на роздоріжжі, підійшовши до лісу, вона нарешті зупинилася, непевно роззираючись.

— Якщо тікаєш із дому, принаймні прихопи карту, — гепнувшись у тінь на придорожню колоду, сказав Матей.

— Чого ти взагалі до мене причепився?

— Ніколи не прогавлю можливості посміятися над дурепою.

— Посміявся? То йди собі.

Катря зиркала спідлоба. Її серце калатало, але брови були зведені на перенісці. Найгіршим було б виказати збентеження.

І страх. Він шкрябався, пробирав до гусячої шкіри, наповнював зсередини. Затримував її дихання. Він був усюди — у повітрі. Його більше, ніж вона боялася. Але чи він більший за неї?

Катря ковтнула слину і, ще раз оглянувши роздоріжжя, ступила на стежку ліворуч.

— Збираєшся просто розізлити батька, щоб до вечора його жовніри тебе відшукали? Тоді йди ліворуч. Але якщо хочеш справді заховатися, тоді тобі праворуч.

З недовірою глянувши на хлопця, Катря змінила стежку.

— Що там, попереду?

— Болото, — знизав плечима Матей. — Туди місцеві по чорниці ходять. Та коли його обігнути, можна вийти на Жовтий шлях.

— Це той, що веде до Скоморошого4?

Матей кивнув, закладаючи ногу на ногу, зручніше вмощуючись на порослій мохом колоді. "Ніби прийшов сюди виставу дивитися", — подумала дівчина.

Катря опанувала себе й відвела від нього погляд. Та її серце билосся дедалі дужче. Хай би й зостався тут. Хай би не йшов за нею. Хай би облишив нарешті...

Вона пішла. Мусила. Її кроки були важкі, а серце ще важчим.

— Від чого ти біжиш? — пролунало слідом.

— Біжу?

Катря сповільнилась.

— Хто тобі таке сказав? — ледь повернувши голову, відповіла княжна.

— Я просто дуже уважний.

Уважний? Хотілося перепитати, криво всміхнувшись. Подумки Катря розсміялася, але вголос не посміла, лише сильніше стиснула лямку торби.

Матей підвівся. Не кваплячись, він наздогнав дівчину. Ішов тією впевненою ходою молодого шляхтича, закинувши голову, вигинаючи вуста. Широкі рукави його сорочки, підібрані на зап'ястях, погойдувалися вітрилами, золототканий пояс огортав стан.

Він знову вхопив Катрю за руку, але цього разу притягнув долонею до себе. У князівни аж перехопило дух, і ніби блискавка пробрала тіло від його дотику. Вона заплющила очі...

Та Матей грубо вивернув її пальці, підставляючи сонцю каблучку. Інкрустований у срібло чорний агат блищав і мінівся. На його темному тлі розпливалися сірувато-білі патьоки, а навколо каменю обвивала тонке тіло майстерно вилита змія.

— Звідки вона в тебе?

Дівчина не відповіла. Картаючи себе за миттеву слабкість, спробувала випрочатися. Але Матей тримав міцно. Його сірі очі — очі кота, що грався з мишкою, — сміялися над нею та водночас погрожували. Катря ніяк не могла збагнути, що замислив цей панич, настрої якого, здавалося, мінявся щомиті.

— Продай мені свій перстень. Ти ж, певно, як поспіхом із дому вибігала, грошенят прихопити забула.

— Я взяла все, що треба, — кинула на те Катря. Її голос тремтів.

— Справді? Ану ж перевірмо!

Випустивши дівчину, Матей схопив торбу й витрусив її вміст на піщану стежку. Книжки падали гучно, заламуючи пожовклі сторінки.

— Ого, Геродот! — присвиснув юнак, беручи до рук один із важких томів. — "Поетика" Арістотеля, серйозно? Я вже думав, тут золоті злитки! А що, хліба-солі ти з собою взяти не подумалася?

— Віддай! — накинулася на Матея княжна, але той легко відсторонився.

— А ти віддай мені перстень. Хіба женишок який миршавенький тобі його ударував, що ти його на безіменний палець, мов обручку, почепила?

— А хоч би й так. Тобі що до того?

Обличчя Матея було зовсім близько. На ньому — обличчі лицаря з дівочих мрій і чарівних казок — Катря читала огиду, насмішку, вирок для себе.

— Дивуюся, — сказав він, відвертаючись. — Хто ж той сміливець, що нашу Князівну Міль до вінця поведе?

Носаком чобота Матей стусонув Геродота. Із книжки випав тоненький вицвілий зшиток, без назви на титульній сторінці. Та Матей на папери не зважав, провадив далі

свою екзекуцію:

— Що ж ти відразу на правицю свій перстеник не нап'яла? Ходила б така горда, мов пава, голову вельюном прикривала би! Казала б: "Дивіться, я тепер Заміжня Міль! Дивіться, мене, юродиву, теж хтось до серця пригортає!"

Щось боляче защеміло в грудях. Катря відчула в роті присмак крові, та навіть не помітила, як прикусила язик. Світ закрутився, погрожуючи от-от занурити її в темряву.

— Хочеш перстень? — Невідь-як опанувавши себе, дівчина піднесла лівицю до лиця. — А ось тобі!

Зубами знімаючи каблучку з пальця, вона покрутила головою, мовби дражнячи. Матей хотів був перехопити, але не встиг. Дівчина стулила губи й добряче глитнула.

Тепер уже шляхтич стояв отетерівши. Без слів він витріщався на Катрю, що заходила збирати свої пожитки назад у торбу.

— Ти що, головою вдарена! — Хлопець підскочив до неї, нарешті повертаючи собі мову.

Він ухопив її за обидві руки й щосили затрусив. Аж раптом його очі стали великими й круглими. Замість правої руки дівчини його кулак стискав лише рукав важкого оксамитового плаття.

З усіх її страхів цього Катря боялася найбільше. Вона хотіла випручатися, але було запізно. Ухопивши дівчину в оберемок, шляхтич підтягнув угору довгий рукав на правиці. Під ним аж до ліктя не було нічого. Тільки від того ліктя, тонкого та звуженого, стирчала коротка кукса, а від неї — маленькі, ніби зерна сочевиці, нарости.

— Що це?.. — нажахано запитав хлопець, доторкаючись до них.

— Пальці. — Катря нарешті звільнилася. Її завжди бліде обличчя палало червоним. Від сорому хотілося розчинитися в повітрі.

Княжна поправила сукню та гукнула Жульку, яка спокійно нишпорила собі в малиннику, шукаючи мишу.

Листяний ліс ледь ховав від палючого сонця. Десь у верховинах пролітав вітерець. Про що шептались буки з осиками? Невже вони теж говорили про неї? Пліткували, сміялися, не сміючи сказати все те вголос?

Коріння дерев чіплялося за цупкий поділ сукні, ноги жалила кропива, гілки ліщини колошматили й без того розкуйовджені косиці. Навіть ліс був проти неї.

Та вона звикла. Мало не з народження всі мешканці Замкового сміялися над нею. Вони думали, княжна не знала. А вона ж просто понурювала голову, відводила очі. Вона заслужила на це — безхребетна й залякана, страшна, мов моровиця, хіба ж її таку поважатимуть? Вона це заслужила. Було б у неї гарне личко, була б вона не каліка... Тоді б татусь її любив. Тоді б її всі любили.

За спиною зашаруділо. Катря обернулася, душа її на мить сповнилася надією. Це Жулька розривала кротячу яму. Матея позаду вже не було.

Матей

Повертався додому на м'яких ногах. Брів сільською дорогою, копаючи сап'янцями пилюку. Робочий люд був заклопотаний звичними справами: порав худобу, полов

городи, колунав глину для гончарень — ніякого тобі переполоху. Князівни ніхто не шукав.

Було б лишити все як є, потішитись, що здихався своєї "судженої". Вона ж і ночі на болоті не протримається, хирлява така, квіточка кімнатна. Читатиме свої книжки, доки вовки нею не повечеряють чи трясовина не засмокче. Лише обручки маминої було шкода.

Та все ніяк не міг збагнути: *від чого саме* втікала дівчина. Невже так злякалася заміжжя? Вона, дурепа, навіть не знала, за кого її заміж видають! А може, і знала, та, проживши все життя в чотирьох стінах, не відала, який з вигляду той Матей Вітковець? Чи просто вдавала? Та ні, у цієї б забракло клепки хитрувати.

Тут йому навіть неприємно стало: чого це раптом Міль уникала заміжжя з ним, золотим хлопчиком? Хіба він не найкраща партія, про яку такій, як вона, навіть мріяти зась!

— Добридень, паничу, — солодкий голос пролунав над самим вухом. Агата сиділа в критому дормезі обіч гувернантки й по-качиному висовувала голову, щоб краще роздивитися Матея.

Той кивнув і навіть пробурмотів привітання у відповідь. Відчував, як піт заливає чоло, а від нав'язливих думок розпашіли щоки.

— Щось ти рано гуляєш. Під таким сонцем походиш — будеш чорним, як селянин на городі! — Дівчина підморгнула й випростала спину. — А я от прямую до Кам'янця, на гостину до баби. Аж до Трійці. Ти ж обіцяєш далеко звідси не відлучатися, доки я не повернуся?

Гувернантка схопила дівчину за плече, затягнула назад у дормез і засмикнула фіранку.

Обличчя Матея навіть не здригнулося, він уже рушив далі. Укушена нога боліла все дужче, а тепер і в голові від перегріву мовби хто з пістоля стріляв.

Незчувся, як з пильної дороги перейшов на міську бруківку.

— Е-е, Матею, щось ти спохмурнів, друже. — Важка рука Василька лягла на його плече.

— Сам знаєш. — Той відкинув руку товариша.

— Пусте. Гляди, твій батько ще передумає. Ти зайнятий під вечір? Ми тут з хлопцями думаємо помахати шаблями. Приходь на Ринок, як спека спаде. Себастьян уже по місту чутку пустив, що ми збираємося махатися. Усі дівчата зберуться і...

Але Матей його вже не слухав. Голова розколювалася. Юнак відчинив ковану хвіртку й зайшов у свій двір. Пес лагідно ткнувся в нього холодним носом. А потім, приюхавшись, допитливо підвів на господаря очі.

— Не знаю, Геркулесе, як це й сталося. Але обіцяю більше з шавками всілякими не водитися.

Почухавши собаку за вухом, Матей зайшов у дім. Умився, вимив ноги в лазеньці, з'їв дві миски пивного супу й надовго зачинився у своїх покоях, не розсуваючи віконниць.

Тітка Доротея шелестіла спідницями під дверима, дослухаючись, зиркаючи в шпаринку. Вона, як ніхто з домашніх, відчувала Матееві настрої. Знала, коли треба насварити, а коли промовчати.

Ближче до вечора двері відчинилися. Бліде обличчя шляхтича скидалося на вчорашню машкару.

— Які новини з Гори? — якомога байдужіше запитав він.

— Та які ж новини? — Нянька задріботіла слідом за хлопцем, важко перевалюючись на набряклих ногах. — Шибеники твої герць на площі влаштували... Та не на палицях, а на шаблях булатних. Але ти не проси — я твою угорку добре заховала...

— І все?

Доротея заклала від несподіванки. Очі Матея були осоловілими, байдужими. Принаймні до хлопчачих забав.

— Та що ж іще мало статися? — обережно запитала вона. — Рак на горі не свиснув, щука не дриснула, баба дівкою не стала...

— А князь?

— Що князь? П'є, гуляє. Та він ще три дні вродини своєї Меланки святкуватиме. Послали ж нам княгиню, прости господи...

КІНЕЦЬ ОЗНАЙОМЧОГО ФРАГМЕНТУ.